

Açık Erişim

World WideWeb araştırmacılara herkese, her yerde ve herhangi bir zamanda araştırma sonuçlarını sunabilmelerini sağladı. Bu, kütüphanenin makale yanında konferans bildirileri, tezler veya araştırma raporları gibi farklı türde araştırma sonuçlarının da yayınlandığı bir dergiye aboneliği olup olmamasından bağımsız olarak dergi makaleleri için uygulanır. Bu Açık Erişim olarak bilinir.

Araştırmacılar, araştırmaları ile kendi iddialarını ortaya koymak ve diğer araştırmacıların bunun üzerine düşünce geliştirebilmeleri için yayın yaparlar. Dergi makaleleri konusunda ise yalnızca zengin kurumlar makul sayıda basılı bilimsel dergi için finansman yaratabilir ve bu dergilerdeki makaleleri öğrenme ve bunlara ulaşım çoğu araştırmacı için her zaman kolay olmamaktadır. Açık Erişim bunların hepsini değiştirir.

Açık Erişim Nedir?

Açık Erişim araştırma literatürü teknik raporlar, tezler ve çalışma raporları yanında hakemli dergi makalelerinin, konferans bildirilerinin ücretsiz, çevrimiçi kopyalarından meydana gelir. Çoğu durumda bunların kullanımında okuyucular için lisans sınırlaması yoktur. Bu nedenle araştırma, öğretim ve diğer amaçlar için ücretsiz kullanılabilirler.

Açık Erişim Ne Değildir?

Açık Erişim konusunda pek çok yanlış anlayış mevcuttur. Açık Erişim kendi kendine yayın yapma değildir, ne hakemli yayıncılığı ve yayını ortadan kaldıran bir yol ne de ikinci sınıf, maliyeti düşürülmüş yayın yapma biçimidir. Basit bir deyişle araştırma sonuçlarının tüm araştırmacı kitlesine çevrimiçi olarak ücretsiz sağlanmasıdır.

Açık Erişim Nasıl Sağlanır?

Açık Erişim çeşitli biçimlerde sağlanabilir. Bir araştırmacı her makalesinin bir kopyasını bir Açık Erişim arşivinde veya bir kurumsal arşivde ya da Açık Erişim bir dergide bulundurabilir. Buna ek olarak bir araştırmacı makalelerinin kopyalarını kişisel veya üniversitede bağlı olduğu bölümün web sitesine de koyabilir. Sözü edilen her durumda söz konusu makalelere, abonelik gerektiren dergilerde yayınlandığında erişecek kullanıcıdan daha fazlasının erişimi mümkündür. Makalelerin Açık Erişim bir arşivde ya da kurumsal arşivde tutulması, kişisel veya bölüm web sitesinde tutulmasından daha sistematik ve organize yaklaşım olmasının yanında, diğer araştırmacıların hem kendi makalelerini aynı arşivde tutabilmesi hem de mevcut makaleleri okuma şansını artırır.

Açık Erişim arşivler veya kurumsal arşivler araştırma makalelerinin yazarları tarafından oluşturulmuş dijital koleksiyonlardır. Dergi makaleleri söz konusu olduğunda bu yayınlanmalarından önce (preprint) ya da sonra (postprints) yapılabilir. Bu "kişisel arşivleme" (self archiving) olarak bilinir. Bu kurumsal arşivler her makalenin metadatasını (yayın adı, yazar ve diğer bibliyografik detaylar) Açık Arşiv İnisyatifi-Metadata Hasat Protokolü ile uyumlu bir formatta verirler. Bu arşivlerin içeriğine erişmek için, google veya daha spesifik ve etkili arama amaçlı kullanılan bir başka arama motorunu kullanabilirsiniz. Bu çeşit arama motorları arşiv içeriğini güncel, evrensel bir araştırma veritabanı meydana getirerek tarar. Açık Erişim arşivler disiplinlerarası ve üniversitelerde kurulmuş veya bir araştırma kurumunda olabilmektedir. Bunlar aynı zamanda merkezilemiş ve konuya özel de olabilmekte. Buna örnek olarak fizik ve ilgili disiplinleri içeren arXiv adlı Açık Erişim arşivi verilebilir. 2005 yılı başında Britanya'da neredeyse 40 Açık Erişim arşiv vardı. Britanya'da ki Açık Erişim arşivlerin listesi, Southampton Üniversitesi'nden hizmet veren Eprints.org adresinde bulunabilir. Eğer kurumuzun bir arşivi yok ise nasıl kurulabileceğine ilişkin detaylı bilgi de bu adresten elde edilebilir. Uluslararası bir hareket olan kişisel arşivleme hızla gelişiyor ve şimdi bazı sermaye sahipleri de yatırımcılarının makalelerini birarada tutacak merkezi arşivler planlıyorlar.

Eğer dergi yayıncısının telif hakları sınırlamalarından dolayı kişisel arşivleme yapmanıza engel olacağını düşünürseniz, bunun olması zayıf bir olasılıktır. Kişisel arşivleme ve telif hakları üzerine detaylı bilgi Nothingham Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı SHERPA Projesi web sitesinde bulunabilir.

Açık Erişim dergiler, makalelerin herkes tarafından ücretsiz erişilebildiği hakemli dergilerdir. Çoğu durumda basılı olarak da yayınlanmışlardır. Bir üniversite bölümü tarafından veya büyük miktarda bir mali destek ile yayınlanan bazıları yazar ve sayfa başına ücret talep etmektedir. Makale başına ücret talep eden kimileri, kütüphanelerin abonelik yolu ile dergi içeriğine ulaştığı geleneksel modeli benimsemektedirler. Bu ücret yazar(lar) tarafından ödenebilir ancak çoğu zaman yazar(lar) bir araştırma bursu veya kurumsal finansman ile desteklenir. Kurumunuz hali hazırda yayınlanacak Açık

Erişim makalelerinizin ücretini ödeme konusunda bir karar almış olabilir veya finansman sağlayan diğer kurumlar politikalarına bunu adapte etmiş olabilir. Bu gibi açık bir biçimde bu amaç için finansman sağlayan kurumların listesi BioMed Central web sitesinde bulunmaktadır. BioMed Central içeriğinde 100'den fazla dergi bulunduran tanınmış Açık Erişim yayıncılardan biridir. Plos Medicine ve Plos Biology verilebilecek diğer örneklerdir. Yazarın finansal açıdan zorlanması durumunda BioMed Central, Plos ve diğer Açık Erişim dergi yayıncıları yayın ücretini almayabiliyorlar. Açık Erişim dergilerde makale yayınlama için istenen ücretler değişkenlik göstermekle beraber, örnek olması açısından BioMed Central çoğu dergisinde makale başına 330 pound, Plos ise 1500 dolar (yaklaşık 800 pound) istemektedir. 2003'te JISC BioMed Central ile yaptığı bir anlaşma ile Britanya kurumları adına 90'ın üzerinde biomedikal dergide yazar ücretlerinin alınmaması için anlaşma yaptı.

Tüm konu alanlarında kapsamlı bir Açık Erişim dergi listesi Lund Üniversitesi tarafından muhafaza edilmektedir. 2005 başında bu liste 1400 dergiyi kapsıyordu. Açık Erişim bu dergilerin çoğunun etki faktörü (impact factor) var ve Institute for Scientific Information (ISI)'un Web of Knowledge/Web of Science servisi tarafından indekslenmektedir. Haziran 2004'te, indekslenen Açık Erişim dergi sayısı 239 idi.

Açık Erişim'in diğer bir formatı "hybrid" dergilerde bulunur: bunlar yazar yayını için bedel ödemeyi kabul ettiği sürece bir makaleyi ücretsiz olarak herkese online erişimin sağlandığı yayınlar. Hybrid dergilere bir örnek olarak bir makaleye \$1000 karşılığında Açık Erişim sağlayan Proceeding of the National Academy of Sciences verilebilir.

Yazarlar Neden Çalışmalarını Açık Erişim Sağlasınlar?

Kişisel arşivleme yapılan araştırma makalelerinin, arşivlenmeyenlere oranla daha çok atıf aldığı konusunda kanıtlar gittikçe çoğalmaktadır. Çoğu konu alanında atıf oranlarında en az iki kat artış var. Kimilerinde bu oran hatta daha da yüksek. Açık Erişim bu yanı ile araştırmaların öncekine göre daha çok etkisi olduğu anlamına geliyor. Üstelik çalışmanın yayınlandığı, okunduğu, atıf aldığı ve böylelikle diğer araştırmacıların çalışmalarını yönlendirdiği araştırma döngüsü genişliyor ve hızlanıyor. Araştırmanız için okumak ve kullanmak istediğiniz makalelere kolayca ve sınırlama olmadan erişebilmeyi istemez misiniz?

Bu çalışma JISC adına Alma Swan Key Perspectives Ltd. Şirketi tarafından yazıldı ve hazırlandı ve Sara Hassen ve The JISC Communications Takımı tarafından edit edildi.

Bu brifing'in alternatif formatları www.jisc.ac.uk/publications adresinde bulunabilir.

Detaylı Bilgi ve Kaynaklar

JISC Açık Erişim İnisyatifleri

JISC FAIR Programı, kurumsal arşivlere paylaşımlı erişim için farklı mekanizmaları değerlendiriyor ve araştırıyor: www.jisc.ac.uk/programme_fair.html

DAEDALUS ve TARDIS projeleri etkin bir kurumsal arşiv için farklı modelleri araştırıyor: www.lib.gla.ac.uk/daedalus ve <http://tardis.eprints.org>.

The ePrints UK Projesi e-printlere açık erişim arşivlerden ulaşım için ulusal, disiplin temelli hizmetler geliştiriyor: www.rdn.ac.uk/projects/eprints-uk

Açık Erişim Arşivleri ve Kişisel Arşivleme

Eprints.org sitesi, mevcut arşivlerin listesi ve bir tane oluşturma üzerine bir rehber dahil Açık Erişim arşivler konusunda genel bilgi verir: www.eprints.org

En bilinen Açık Arşiv tarama motorları için bakınız: OALster www.oaister.org ve Citebase <http://citebase.eprints.org/cgi-bin/search>

SHERPA Projesi, çok sayıda lider üniversitede Açık Erişim arşivler kuruyor: www.sherpa.ac.uk

İzin politikaları yayıncıya göre www.sherpa.ac.uk/romeo.php ve dergiye göre <http://romeo.eprints.org> adresinden görülebilir.

The Directory of Open Access repositories, Açık Erişim arşivlerin yetkin bir listesini sağlamak için gelişen bir pilot proje: www.openoat.org

Açık Erişim Dergiler

En geniş Açık Erişim dergi yayıncısı, BioMed Central hakkında bilgi için: www.biomedcentral.com

Yayın yapmak için istenen ücret için destek sağlayan kurumların listesi için bakınız: www.biomedcentral.com/info/about/apcfaq#grants

The Public Library of Science için: www.plos.org

Açık Erişim güncel dergi listesi için: www.doaj.org

Açık Erişim Atıf ve Etki Faktörü Çalışmaları

Eçık Erişim araştırmaların etki faktörü üzerine geliştirilmiş en eski çalışma Steve Lawrence tarafından yapıldı: www.nature.com/nature/debates/e-access/Articles/lawrence.html

Bunu Michael Kurtz tarafından yapılan çalışma izledi:
<http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasist1-abstract.html> ve
<http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasist2-abstract.html>

Bu konudaki en yeni çalışma Harnad ve Brondy tarafından yapıldı:
www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html

Diğer Açık Erişim Kaynakları:

<http://www.arl.org/sparc/>
www.arl.org/sparc/soa/#forum

Amerikan Bilim Adamları Tartışma Forumu (büyük ölçüde araştırmacılar için):
<http://amsci-forum.amsci.org/archives/American-Scientist-Open-Access-Forum.html>

1 Nisan 2005'te yayınlandı

Yayın başlığı: Open Access

Web adresi: http://www.jisc.ac.uk/index.cfm?name=pub_openaccess